Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 3 października 2019 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Prawo właściwe dla zobowiązań umownych – Wyłączenie prawa spółek z zakresu zastosowania konwencji rzymskiej oraz rozporządzenia (WE) nr 593/2008 (Rzym I) – Umowa powiernicza zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem, mająca na celu wyłącznie zarządzanie udziałem w spółce komandytowej

W sprawie C-272/18

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Oberster Gerichtshof (sąd najwyższy, Austria) postanowieniem z dnia 28 marca 2018 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 20 kwietnia 2018 r., w postępowaniu:

Verein für Konsumenteninformation

przeciwko

TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.C. Bonichot, prezes izby, C. Toader, A. Rosas, L. Bay Larsen i M. Safjan (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: D. Dittert, kierownik wydziału,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 27 lutego 2019 r.,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu Verein für Konsumenteninformation – S. Schumacher, Rechtsanwalt,

– w imieniu TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG – C. Kux, G. Eckert i I. Haiderer, Rechtsanwälte,

– w imieniu Komisji Europejskiej – M. Wilderspin, M. Wasmeier i C. Valero, w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 5 września 2019 r.,

* Język postępowania: niemiecki.

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 2 lit. e) oraz art. 5 ust. 4 lit. b) Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie w dniu 19 czerwca 1980 r. (Dz.U. 1980, L 266, s. 1, zwanej dalej „konwencją rzymską"), art. 1 ust. 2 lit. f) oraz art. 6 ust. 4 lit. b) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.U. 2008, L 177, s. 6), a także art. 3 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między Verein für Konsumenteninformation (stowarzyszeniem ochrony konsumentów, Austria, zwanym dalej „VKI") a TVP Treuhand- und Verwaltungsgesellschaft für Publikumsfonds mbH & Co KG (zwaną dalej „TVP"), spółką prawa niemieckiego, w przedmiocie zgodności z prawem klauzuli wyboru prawa stosowanej przez nią w umowach zawieranych z inwestorami prywatnymi.

Ramy prawne

Prawo Unii

Konwencja rzymska

3 Artykuł 1 konwencji rzymskiej, zatytułowany „Zakres zastosowania", stanowi:

„1. Przepisy niniejszej konwencji stosuje się do zobowiązań umownych w stanach faktycznych, które wykazują związek z prawem różnych państw.

2. Nie mają one zastosowania do:

[…]

e) kwestii z zakresu prawa spółek, stowarzyszeń i osób prawnych, takich jak na przykład utworzenie, zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych, wewnętrzny ustrój i rozwiązanie spółek, stowarzyszeń i osób prawnych oraz ustawowa osobista odpowiedzialność wspólników i organów za długi spółki, stowarzyszenia lub osoby prawnej;

[…]".

4 Zgodnie z art. 5 tej konwencji, zatytułowanym „Umowy konsumenckie":

„1. Niniejszy artykuł stosuje się do umów, których przedmiotem jest dostarczenie rzeczy ruchomych lub świadczenie usług na rzecz osoby, »konsumenta«, w celu, który nie może być uznany za związany z jej działalnością zawodową lub gospodarczą, jak również umów dotyczących finansowania takiej działalności.

2. Bez względu na artykuł 3, wybór prawa właściwego przez strony nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przysługującej mu na podstawie przepisów bezwzględnie obowiązujących w państwie, w którym ma on miejsce zwykłego pobytu:

– jeżeli w państwie tym zawarcie umowy zostało poprzedzone specjalnie uczynioną propozycją lub reklamą i konsument dokonał czynności, które w tym państwie są niezbędne do zawarcia umowy, albo

– jeżeli kontrahent konsumenta lub przedstawiciel kontrahenta otrzymał w tym państwie zamówienie konsumenta, albo

– jeżeli umowa dotyczy sprzedaży towarów, a konsument wyjechał z tego państwa za granicę i tam złożył zamówienie, o ile wyjazd konsumenta został zorganizowany przez kontrahenta w celu nakłonienia konsumenta do zawarcia umowy.

3. Bez względu na artykuł 4 i w braku wyboru prawa właściwego zgodnie z artykułem 3, do umów zawartych w okolicznościach, o których mowa w ustępie 2, stosuje się prawo państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu.

4. Niniejszego artykułu nie stosuje się do:

[…]

b) umów o świadczenie usług, jeżeli usługi mają być świadczone na rzecz konsumenta wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu.

[…]”.

Rozporządzenie Rzym I

5 Motywy 7 i 25 rozporządzenia Rzym I mają następujące brzmienie:

„(7) Przedmiotowy zakres zastosowania oraz przepisy niniejszego rozporządzenia powinny być spójne z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (»Bruksela I«) [(Dz.U. 2001, L 12, s. 1] oraz rozporządzeniem (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącym prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (»Rzym II«) [(Dz.U. 2007, L 199, s. 40)].

[…]

(25) Konsumenci powinni podlegać ochronie tych przepisów obowiązujących w państwie ich zwykłego miejsca pobytu, których nie można wyłączyć w drodze umowy, pod warunkiem że umowa z konsumentem została zawarta w następstwie wykonywania przez przedsiębiorcę w tym państwie działalności gospodarczej lub zawodowej. […]”.

6 Artykuł 1 tego rozporządzenia, zatytułowany „Przedmiotowy zakres zastosowania”, stanowi:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do zobowiązań umownych w sprawach cywilnych i handlowych powiązanych z prawem różnych państw.

Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się w szczególności do spraw skarbowych, celnych i administracyjnych.

2. Z zakresu zastosowania niniejszego rozporządzenia wyłączone są:

[…]

f) kwestie z zakresu prawa spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających, takich jak utworzenie, w drodze rejestracji lub w inny sposób, zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych, ustrój wewnętrzny lub rozwiązanie spółek i innych podmiotów posiadających osobowość prawną lub jej nieposiadających oraz osobista odpowiedzialność wspólników i organów za zobowiązania takiej spółki lub podmiotu;

[…]".

7 Artykuł 3 wspomnianego rozporządzenia, zatytułowany „Swoboda wyboru prawa", przewiduje w ust. 1:

„Umowa podlega prawu wybranemu przez strony. […]".

8 Zgodnie z art. 6 tego samego rozporządzenia, zatytułowanym „Umowy konsumenckie":

„1. Bez uszczerbku dla art. 5 i 7 umowa zawarta przez osobę fizyczną w celu, który można uznać za niezwiązany z jej działalnością gospodarczą lub zawodową (»konsument«), z inną osobą wykonującą działalność gospodarczą lub zawodową (»przedsiębiorca«) podlega prawu państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem że przedsiębiorca:

a) wykonuje swoją działalność gospodarczą lub zawodową w państwie, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu; lub

b) w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa lub do kilku państw z tym państwem włącznie;

a umowa wchodzi w zakres tej działalności.

2. Niezależnie od ust. 1, dla umowy, która spełnia warunki wymienione w ust. 1, strony mogą dokonać wyboru prawa właściwego zgodnie z art. 3. Wybór taki nie może jednak prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu na podstawie przepisów, których nie można wyłączyć w drodze umowy, na mocy prawa, jakie zgodnie z ust. 1 byłoby właściwe w braku wyboru.

[…]

4. Ustępów 1 i 2 nie stosuje się do:

a) umów o świadczenie usług, jeżeli usługi mają być świadczone na rzecz konsumenta wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu;

[…]".

Dyrektywa 93/13

9 Zgodnie z motywem dziesiątym dyrektywy 93/13:

„[…] niniejsza dyrektywa nie będzie dotyczyła między innymi umów o pracę, umów dotyczących sukcesji praw, umów dotyczących praw z zakresu prawa rodzinnego oraz umów dotyczących tworzenia i organizowania spółek lub porozumień partnerskich".

10 Artykuł 3 tej dyrektywy stanowi w ust. 1:

„Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

Prawo austriackie

11 Paragraf 6 Konsumentenschutzgesetz (ustawy federalnej o ochronie konsumentów) z dnia 8 marca 1979 r. (BGBl. 140/1979, zwanej dalej „KSchG”), stanowi w ust. 3:

„Postanowienie umowne zawarte w ogólnych warunkach umów lub standardowych formularzach umów jest bezskuteczne, jeżeli sformułowane jest w sposób niejasny lub niezrozumiały”.

12 Artykuł 13a ust. 2 KSchG stanowi:

„Artykuł 6 [stosuje się] w celu ochrony konsumenta, niezależnie od tego, jakiemu prawu podlega umowa, jeżeli doszła ona do skutku w ramach działalności nakierowanej na zawieranie tego rodzaju umów, wykonywanej w Austrii przez przedsiębiorcę lub przez osoby zatrudnione przez niego w tym celu”.

13 Zgodnie z art. 864a Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (kodeksu cywilnego) z dnia 1 czerwca 1811 r. (JGS nr 946/1811, zwanego dalej „ABGB”):

„Postanowienia o nietypowej treści stosowane przez umawiającą się stronę w ogólnych warunkach umów lub w umowach adhezyjnych uznaje się za nieistniejące, jeżeli są one niekorzystne dla drugiej strony, a ta ostatnia, w tym ze względu na okoliczności, w szczególności zewnętrzny wygląd aktu, nie miała powodu, aby oczekiwać takich postanowień, chyba że pierwsza umawiająca się strona wyraźnie zwróciła na nie uwagę drugiej strony”.

14 Artykuł 879 ABGB stanowi:

„1. Umowa, która narusza zakaz prawny lub jest sprzeczna z dobrymi obyczajami, jest nieważna.

[…]

3. Postanowienie umowne zawarte w ogólnych warunkach umów lub w umowach adhezyjnych, które nie ustanawia jednego z głównych zobowiązań stron, jest nieważne z mocy prawa, jeżeli, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności, wyrządza stronie poważną szkodę”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

15 VKI, jako konsumencka organizacja pożytku publicznego z siedzibą w Austrii, jest uprawniona do wytaczania powództw w celu ochrony interesów konsumentów zamieszkałych w Austrii.

16 TVP jest spółką z siedzibą w Hamburgu (Niemcy), zależną w 100% od grupy MPC Münchmeyer Capital AG Hamburg (zwanej dalej „grupą MPC”), która zajmuje się tworzeniem funduszy zamkniętych i dystrybucją ich jednostek. Fundusze te tworzone są w formie spółek komandytowych podlegających prawu niemieckiemu, w których inwestorzy prywatni i instytucjonalni mogą objąć udziały jako komandytariusze.

17 Do dnia 19 grudnia 2014 r. obowiązywała pomiędzy TVP i jej spółką dominującą umowa o zarządzaniu oraz wypłacie dywidend. Tym samym zarządzanie TVP podlegało grupie MPC.

18 Wśród licznych spółek komandytowych utworzonych przez grupę MPC znajdują się Dreiundvierzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG (zwana dalej „43. funduszem"), Einundfünfzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG oraz Zweiundsiebzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland GmbH & Co KG.

19 Jako podmiot zarządzający oraz komandytariusz-założyciel, TVP posiada udziały między innymi w 43. funduszu, utworzonym w 2003 r. Jednostki tego funduszu były dystrybuowane nie tylko w Austrii, jednak to w banku austriackim został otwarty rachunek powierniczy, na który należało dokonywać płatności w wysokości odpowiadającej udziałom objętym przez inwestorów zamieszkałych w Austrii. Jednostki niektórych pozostałych funduszy TVP były dystrybuowane wyłącznie w Austrii, jak na przykład Einundfünfzigste Sachwert Rendite-Fonds Holland (utworzonego w 2004 r.) czy Zweiundsiebziegste Sachwert Rendite-Fonds Holland (utworzonego w 2011 r.). Dla tych dwóch ostatnich funduszy TVP otworzyło w banku austriackim rachunek powierniczy.

20 Zgodnie z art. 3 ust. 3 umowy spółki 43. funduszu TVP jest uprawnione do dopuszczania dalszych komandytariuszy. Zainteresowani inwestorzy, przyszli komandytariusze, wpłacają na rachunek powierniczy tego funduszu opłatę za przystąpienie. Inwestorzy przystępują zatem do wspomnianego funduszu pośrednio, jako powierzający, za pośrednictwem spółki TVP, która działa w charakterze powiernika zarządzającego. TVP zarządza ich udziałami w oparciu o umowę powierniczą. Ten mechanizm stosowany jest również w przypadku pozostałych funduszy.

21 TVP nie zajmuje się bezpośrednio pozyskiwaniem tych inwestorów, działalność tę prowadzi CPM Anlagen Vertriebs GmbH i.L., inna spółka zależna w 100% od grupy MPC. Oferty i reklamy ukierunkowane są przekazywane konsumentom zamieszkałym w Austrii przez tę spółkę zależną, jak również przez innych pośredników, takich jak banki austriackie czy doradcy inwestycyjni. TVP, nieposiadające w Austrii ani oddziału, ani zakładu, nie ma bezpośredniego kontaktu z komandytariuszami i spółka ta nie zajmuje się sama żadną działalnością doradczą.

22 Inwestorzy mogą objąć udziały w funduszach poprzez skierowanie do TVP oświadczenia o przystąpieniu w formie oferty zawarcia umowy powierniczej. Jak wynika to z postanowienia odsyłającego, wszyscy inwestorzy uczestniczący w sporze zawisłym przed sądem odsyłającym podpisali wnioski o przystąpienie w Austrii. Opłata za przystąpienie miała zostać przelana na rachunek powierniczy wybranego funduszu, założony dla TVP w banku austriackim. W żadnym wypadku opłata za przystąpienie nie była przelewana na niemiecki rachunek powierniczy.

23 TVP oferuje inwestorom usługi powiernicze. Spółka ta obejmuje udział komandytariusza na rachunek inwestora i zarządza nim powierniczo. Wykonuje ona w imieniu własnym, lecz na rachunek inwestora, prawa tego ostatniego wynikające z udziału komandytariusza i przekazuje inwestorowi wypłaty z zysku oraz wszelkie inne korzyści majątkowe wynikające z udziału. TVP regularnie przekazuje inwestorom informacje, dostarczane przez fundusz, na temat przebiegu działalności spółki, w której posiadają oni udział. Za te usługi TVP otrzymuje rocznie zryczałtowane wynagrodzenie w wysokości 0,3% wkładu inwestora.

24 W jej stosunkach gospodarczych z inwestorami prywatnymi TVP wykorzystuje standardowe formularze umów. Niezbędne czynności prawne (podpisanie oświadczenia o przystąpieniu) są dokonywane przez inwestorów w Austrii i w Austrii są przez kontrahentów TVP lub ewentualnie przez ich kontrahentów przyjmowane.

25 TVP wykonuje czynności zarządzania na podstawie umowy powierniczej. W przedmiotowych umowach powierniczych przewiduje się w szczególności co następuje:

„Umowa powiernicza podlega prawu Republiki Federalnej Niemiec. O ile takie uzgodnienie jest prawnie dopuszczalne, miejscem wykonania [umowy] jest siedziba powiernika zarządzającego, a sąd, w którego obszarze właściwości leży siedziba powiernika zarządzającego, jest właściwy do rozpoznania wszystkich sporów wynikających z tej umowy, jak również dotyczących jej zawarcia".

26 Postanowienie to nie było negocjowane indywidualnie, a zawarte jest w standardowych formularzach umów. W formularzach tych nie ma żadnej wyraźnej informacji pozwalającej przyszłemu inwestorowi na łatwe zapoznanie się z ich treścią.

27 Zdaniem sądu odsyłającego TVP kieruje swoje usługi na rynek austriacki i prowadzi stronę internetową, www.tvp-treuhand.at, z której użytkownik jest przekierowywany na stronę niemiecką www.tvp-treuhand.de. Właścicielem domeny jest spółka należąca do grupy MPC, która zajmuje się elektronicznym przetwarzaniem danych dla całej tej grupy. Spółka ta zarządza również niemiecką stroną główną strony internetowej. Inwestorzy austriaccy mogą od 2006 r. zarejestrować się za pomocą tej strony. Od 2011 r. inwestorzy, którzy wyraźnie sobie tego życzą, mogą głosować online zamiast oddawać głos na piśmie. Inwestor może również za pomocą tej strony obejrzeć kopię dokumentów przesłanych mu na piśmie.

28 W wytoczonym w dniu 6 września 2013 r. przed Handelsgericht Wien (sądem gospodarczym w Wiedniu, Austria) powództwie o zaniechanie, VKI zażądała zakazania TVP wykorzystywania w ogólnych warunkach umów, na których opiera zawierane przez siebie umowy powiernicze, lub w standardowych formularzach umów używanych w tym celu, w jej stosunkach gospodarczych z inwestorami zamieszkałymi w Austrii, których w jej opinii należy uznać za konsumentów, klauzuli wyboru prawa oraz klauzul o równoważnej treści, a także powoływania się na takie klauzule.

29 Zdaniem VKI klauzula wyboru prawa narusza prawo Unii, a także prawo austriackie. W szczególności miałaby ona być niezgodna z § 6 ust. 3 KSchG, a także z § 864a i art. 879 ust. 3 ABGB. Stosownie do art. 4 i 6 rozporządzenia Rzym I, zgodność z prawem spornej klauzuli oceniać należy nie w świetle prawa właściwego dla tych umów, lecz w świetle prawa państwa, w którym nastąpił delikt, a zatem należy ją oceniać w świetle prawa austriackiego. Prawo austriackie powinno znajdować zastosowanie na podstawie konwencji rzymskiej i rozporządzenia Rzym I również ze względu na to, że TVP świadomie dostosowało swoją działalność do rynku austriackiego, a usługi, które należy przypisać TVP, były świadczone w Austrii.

30 Wyrokiem z dnia 3 września 2015 r. sąd pierwszej instancji uwzględnił to powództwo. Tym samym sąd ten, stosując prawo austriackie, nakazał TVP zaprzestanie używania, w stosunkach gospodarczych z konsumentami zamieszkałymi w Austrii, klauzul zidentyfikowanych w tym powództwie.

31 Postanowieniem z dnia 13 września 2016 r. Oberlandesgericht Wien (wyższy sąd krajowy, Austria), rozpoznający sprawę w postępowaniu odwoławczym, uchylił wyrok wydany przez ten sąd i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania i wydania nowego orzeczenia. Uznał, że chociaż ważność klauzuli wyboru prawa powinna zostać zbadana w świetle prawa niemieckiego, to jednak również w rozumieniu tego prawa klauzula zawarta w ogólnych warunkach umów jest nieuczciwa, o ile wprowadza konsumenta w błąd, wywołując u niego wrażenie, że do umowy ma zastosowanie wyłącznie prawo niemieckie, nie informując go, że na mocy rozporządzenia Rzym I oraz konwencji rzymskiej korzysta on również z ochrony, którą zapewniają mu bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa państwa jego miejsca zwykłego pobytu, w tym przypadku prawa austriackiego. Sąd odwoławczy wskazuje, że gdyby klauzula wyboru prawa była ważna według prawa niemieckiego, zasadniczo należałoby następnie zbadać zgodność z tym prawem pozostałych klauzul. Sąd ten zauważa, że

należałoby również zbadać, czy przyznające ochronę konsumentowi bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa austriackiego, stoją na przeszkodzie zastosowaniu prawa niemieckiego przy ocenie zgodności z prawem zaskarżonych klauzul.

32 Zarówno VKI, jak i TVP wniosły do Oberster Gerichtshof (sądu najwyższego, Austria) zażalenie na to postanowienie sądu odwoławczego. Zdaniem TVP konwencja rzymska oraz rozporządzenie Rzym I nie znajdują zastosowania z uwagi na to, że kwestie z zakresu prawa spółek są wyłączone z zakresów ich zastosowania. Ponieważ umowa spółki i umowa powiernicza są ze sobą powiązane, powierzający są bezpośrednio powiązani ze spółką statusem wspólnika. Ponadto przewidziane w art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej oraz w art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I wyjątki znajdują zastosowanie również ze względu na to, że TVP wykonuje, jako powiernik zarządzający, prawa komandytariusza, świadcząc tym samym usługi.

33 W tych okolicznościach Oberster Gerichtshof (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy przewidziane w art. 1 ust. 2 lit. e) konwencji rzymskiej oraz w art. 1 ust. 2 lit. f) rozporządzenia Rzym I wyłączenie z zakresu zastosowania obejmuje również porozumienia zawarte między powierzającym i powiernikiem zarządzającym, który posiada udział w spółce komandytowej na rzecz powierzającego, w szczególności w przypadku gdy istnieje wzajemne powiązanie między umową spółki a umową powierniczą?

2) W razie udzielenia na pytanie pierwsze odpowiedzi przeczącej:

Czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że klauzula znajdująca się w umowie powierniczej zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, dotycząca zarządzania udziałem w spółce komandytowej, która nie była przedmiotem indywidualnych negocjacji, a zgodnie z którą umowa podlega prawu państwa członkowskiego, w którym spółka komandytowa ma siedzibę, jest nieuczciwa, jeżeli jedynym przedmiotem umowy powierniczej jest zarządzanie udziałem w spółce komandytowej, a powierzającemu przypadają prawa i obowiązki bezpośredniego wspólnika?

3) W razie udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze lub drugie:

Czy odpowiedź na powyższe pytanie ulegnie zmianie, jeżeli przedsiębiorca nie musi udać się do państwa konsumenta w celu realizacji świadczeń, do których jest zobowiązany, lecz jest zobowiązany do wypłat z zysku i innych korzyści majątkowych z tytułu udziału w spółce i do przekazywania mu informacji na temat przebiegu działalności spółki, w której ma on udział? Czy ma przy tym znaczenie, który z aktów prawnych, rozporządzenie Rzym I czy konwencja rzymska, ma zastosowanie?

4) W razie udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie trzecie:

Czy odpowiedź nie zmieni się, jeśli ponadto wniosek konsumenta o przystąpienie został podpisany w państwie jego miejsca pobytu, przedsiębiorca udziela informacji o udziale również przez Internet, a w państwie konsumenta został utworzony rachunek płatniczy, na który ten ostatni musi wpłacić kwotę należną za udział, mimo że przedsiębiorca nie jest uprawniony do dysponowania danym rachunkiem bankowym? Czy ma przy tym znaczenie, który z aktów prawnych, rozporządzenie Rzym I czy konwencja rzymska, ma zastosowanie?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

34 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 lit. e) konwencji rzymskiej i art. 1 ust. 2 lit. f) rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że z zakresów zastosowania tej konwencji i tego rozporządzenia są wyłączone zobowiązania umowne, takie jak sporne w postępowaniu głównym, mające swoje źródło w umowie powierniczej, której przedmiotem jest zarządzanie udziałem w spółce komandytowej.

35 W tym względzie Trybunał orzekł, że wyłączenie z zakresu zastosowania rozporządzenia Rzym I kwestii z zakresu prawa spółek, stowarzyszeń i osób prawnych, takich jak utworzenie, w drodze rejestracji lub w inny sposób, zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, ustrój wewnętrzny lub rozwiązanie spółek, stowarzyszeń i osób prawnych, zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. f) tego rozporządzenia, dotyczy wyłącznie aspektów organicznych owych spółek, stowarzyszeń i osób prawnych (wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, pkt 33).

36 Wykładnia ta znajduje potwierdzenie w sprawozdaniu w sprawie Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, sporządzonym przez Maria Giuliana, profesora uniwersytetu w Mediolanie oraz Paula Lagarde'a, profesora uniwersytetu Paryż I (Dz.U. 1980, C 282, s. 1), zgodnie z którym wyłączenie tych kwestii z zakresu zastosowania konwencji rzymskiej, która została zastąpiona między państwami członkowskimi rozporządzeniem Rzym I, dotyczy wszystkich czynności o charakterze złożonym, niezbędnych do utworzenia spółki, zarządzania nią lub jej rozwiązania, czyli aktów podlegających prawu spółek (wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, pkt 34).

37 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 49–55 opinii, o ile transakcje takie jak sprzedaż czy powiernictwo udziałów w spółce mogą prowadzić do powstania „kwestii z zakresu prawa spółek", o tyle inaczej jest w przypadku umów leżących u podstaw tych transakcji. W szczególności sama okoliczność, że umowa ma związek z takimi „kwestiami z zakresu prawa spółek", nie skutkuje wyłączeniem z zakresu stosowania rozporządzenia Rzym I zobowiązań wynikających z tej umowy. W konsekwencji kwestii tych nie należy mylić z kwestiami należącymi do zakresu zobowiązań umownych. W niniejszym przypadku powództwo o zaniechanie wytoczone przez VKI dotyczy nieuczciwego charakteru i, tym samym, zgodności z prawem niektórych postanowień przedmiotowych umów powierniczych. W związku z powyższym kwestie podniesione w postępowaniu głównym podlegają lex contractus i, tym samym, są objęte rozporządzeniem Rzym I.

38 Należy przypomnieć, że Trybunał orzekł również, że w przypadku zobowiązań wynikających z zawartej przez spółkę przed jej transgranicznym przejęciem umowy pożyczki, która to umowa, przed tym połączeniem przez przejęcie, była objęta zakresem zastosowania konwencji rzymskiej, prawem właściwym dla wykładni i wykonania tych zobowiązań po dokonaniu wspomnianego połączenia jest prawo, które było dla nich właściwe uprzednio (zob. podobnie wyrok z dnia 7 kwietnia 2016 r., KA Finanz, C-483/14, EU:C:2016:205, pkt 52–58).

39 Ponadto, choć strony w postępowaniu głównym pozostają w sporze co do tego, czy powierzający posiadają status wspólników, czy nie, kwestia ta, objęta zakresem prawa spółek, nie ma rozstrzygającego znaczenia w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym. Otóż postępowanie to nie dotyczy zakresu ewentualnych praw i obowiązków, jakie powierzający mają względem spółek komandytowych na podstawie znajdującego zastosowanie prawa spółek, czy też ewentualnej odpowiedzialności powierzających wobec wierzycieli spółki, a nieuczciwego charakteru, a zatem zgodności z prawem niektórych klauzul umów powierniczych.

40 Klauzule te, dotyczące kwestii takich jak zakres odpowiedzialności TVP jako powiernika zarządzającego, miejsce wykonywania świadczeń powierniczych czy prawo właściwe dla umowy powierniczej, mają na celu uregulowanie stosunków umownych pomiędzy powierzającymi a powiernikami zarządzającymi i w konsekwencji podlegają lex contractus. Zobowiązania będące przedmiotem sporu w postępowaniu głównym nie są zatem wyłączone z zakresu zastosowania konwencji rzymskiej i rozporządzenia Rzym I.

41 Biorąc powyższe pod uwagę, na pytanie pierwsze należy odpowiedzieć, iż art. 1 ust. 2 lit. e) konwencji rzymskiej i art. 1 ust. 2 lit. f) rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że z zakresów zastosowania tej konwencji i tego rozporządzenia nie są wyłączone zobowiązania umowne, takie jak sporne w postępowaniu głównym, mające swoje źródło w umowie powierniczej, której przedmiotem jest zarządzanie udziałem w spółce komandytowej.

W przedmiocie pytań trzeciego i czwartego

42 Poprzez pytania trzecie i czwarte, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej i art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że wyłączeniu przewidzianemu w tych przepisach podlega umowa powiernicza, na mocy której usługi na rzecz konsumenta mają być świadczone na odległość w państwie miejsca zwykłego pobytu tego ostatniego, z terytorium innego państwa.

43 W tym względzie sąd odsyłający stwierdził już, że sporne umowy powiernicze stanowią umowy konsumenckie, do których mogą znaleźć zastosowanie przepisy dotyczące ochrony konsumentów przewidziane w art. 5 konwencji rzymskiej oraz w art. 6 rozporządzenia Rzym I. Wiążą one bowiem „przedsiębiorcę", czyli TVP, działającego w ramach wykonywania swojej działalności gospodarczej lub zawodowej, z różnymi inwestorami mającymi status „konsumentów", czyli osobami fizycznymi, które, zawierając te umowy, działały w celu, który można uznać za niezwiązany z taką działalnością.

44 Niemniej jednak przywołane przepisy konwencji i rozporządzenia wyraźnie wyłączają w swoich ust. 4 niektóre umowy z zakresu ich zastosowania. W szczególności art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej i art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I przewidują w identyczny sposób, że dotyczące umów konsumenckich przepisy pełniące funkcję ochronną nie mają zastosowania do „umów o świadczenie usług, jeżeli usługi mają być świadczone na rzecz konsumenta wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu".

45 Z brzmienia tych przepisów wynika, że artykuł 5 konwencji rzymskiej oraz art. 6 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rzym I nie znajdują zastosowania, jeżeli, po pierwsze, mamy do czynienia z umową o świadczenie usług oraz, po drugie, usługi na rzecz konsumenta są świadczone wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu.

46 Co się tyczy, po pierwsze, pojęcia „umowy o świadczenie usług", powinno być ono rozumiane w ten sam sposób, w jaki rozumiane jest pojęcie „umowy o świadczenie usług" w art. 4 ust. 1 lit. b) tego rozporządzenia oraz pojęcie „świadczenia usług" w znaczeniu art. 5 ust. 1 lit. b) rozporządzenia nr 44/2001, w tym sensie, że dotyczy ono zobowiązania do odpłatnego wykonania określonej działalności (zob. podobnie wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, pkt 36–41).

47 W niniejszym przypadku stwierdzić należy, że na podstawie umowy powierniczej takiej jak te stanowiące przedmiot postępowania głównego, powiernik zarządzający wykonuje działalność polegającą na zarządzaniu powierzoną mu rzeczą w zamian za wynagrodzenie. W związku z powyższym umowę taką należy uznać za mającą za przedmiot świadczenie usług w rozumieniu art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej oraz art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I.

48 Co się tyczy, po drugie, państwa, w którym usługi na rzecz konsumenta mają być świadczone, należy najpierw ustalić, czy kwestia ta stanowi warunek wstępny dla ustalenia prawa właściwego dla umowy, czy też prawu temu podlega.

49 Otóż, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 71 opinii, kwestia miejsca świadczenia usług na rzecz konsumenta służy ustaleniu prawa właściwego dla umowy i musi w związku z tym zostać rozstrzygnięta przed jego ustaleniem.

50 W tym względzie ze sprawozdania w sprawie Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, o którym mowa w pkt 36 niniejszego wyroku, wynika, że wyłączenie ustanowione w art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej jest uzasadnione faktem, że w przypadku umów o świadczenie usług, które świadczone są wyłącznie poza terytorium państwa zamieszkania konsumenta, konsument nie może racjonalnie oczekiwać, że prawo państwa jego pochodzenia będzie stosowane w drodze odstępstwa od zasad ogólnych zawartych w art. 3 i 4 tej konwencji.

51 Zatem, z wyjątkiem umożliwienia usługodawcy, takiemu jak TVP, dokonania, z uszczerbkiem dla celu w postaci ochrony konsumentów, wyboru prawa właściwego poprzez zastosowanie klauzuli umownej określającej miejsce świadczenia, sporne wyłączenie nie może być interpretowane w ten sposób, że sformułowanie „mają być świadczone” w rozumieniu art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I odnosi się do umownie ustanowionego obowiązku świadczenia usług w określonym miejscu. Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 76 opinii, należy zbadać, czy z samej natury umówionych usług wynika, czy mogą one być świadczone, jako całość, wyłącznie poza terytorium państwa miejsca zwykłego pobytu konsumenta.

52 Jeżeli, jak to wynika z umów będących przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, miejsce rzeczywistego świadczenia usługi znajduje się w państwie innym niż państwo, w którym konsument uzyskuje jej rezultat, należy uznać, że usługi są świadczone „wyłącznie” poza terytorium państwa członkowskiego miejsca zwykłego pobytu konsumenta tylko wtedy, gdy nie ma on żadnej możliwości uzyskania ich rezultatu w swoim państwie zamieszkania i musi udać się w tym celu za granicę.

53 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 81 opinii, w szczególności fakt, że kwoty wymagane do przystąpienia do spółki zostały wpłacone na rachunki powiernicze TVP w Austrii, że TVP przekazało dywidendy austriackim konsumentom na austriackie rachunki, że TVP wypełnia spoczywające na tej spółce na mocy umowy powierniczej obowiązki informacyjne, przesyłając raporty dotyczące zarządu powierniczego konsumentom austriackim do Austrii, a także fakt, że TVP posiada przeznaczoną dla konsumentów austriackich stronę internetową, na której mogą oni zapoznać się z informacjami i wykonać swoje prawo głosu, mogą wskazywać, czego zbadanie jest jednak zadaniem sądu odsyłającego, na to, że usługi te świadczone są na odległość w państwie zamieszkania konsumenta. Wynika stąd, że wyłączenie przewidziane w art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej oraz w art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I nie znajduje zastosowania.

54 Z powyższego wynika, iż na pytania trzecie i czwarte należy odpowiedzieć, że art. 5 ust. 4 lit. b) konwencji rzymskiej oraz art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia Rzym I należy interpretować w ten sposób, że nie podlega wyłączeniu przewidzianemu w tych przepisach umowa powiernicza, na mocy której usługi na rzecz konsumenta mają być świadczone na odległość w państwie miejsca zwykłego pobytu tego ostatniego, z terytorium innego państwa.

W przedmiocie pytania drugiego

55 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dotycząca zarządzania udziałem w spółce komandytowej klauzula umowy powierniczej zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, która to klauzula nie była indywidualnie negocjowana i zgodnie z którą prawem właściwym jest prawo państwa siedziby spółki komandytowej, jest nieuczciwy w rozumieniu tego przepisu.

56 Tytułem wstępu należy przypomnieć, że art. 5 ust. 3 konwencji rzymskiej i art. 6 ust. 1 rozporządzenia Rzym I przewidują, że co do zasady umowa konsumencka podlega prawu państwa, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu.

57 Ze względu na to, że powództwo wytoczone w postępowaniu głównym dotyczy konsumentów zamieszkałych w Austrii, to prawo austriackie, co do zasady, powinno regulować umowy powiernicze, które konsumenci ci zawarli z TVP. Należy jednak ustalić, czy klauzula wyboru prawa zawarta w tych umowach, wskazująca jako właściwe prawo siedziby TVP, czyli prawo niemieckie, jest niezgodna z prawem jako nieuczciwa.

58 Wprawdzie art. 5 ust. 2 konwencji rzymskiej oraz art. 6 ust. 2 rozporządzenia Rzym I dopuszczają, co do zasady, zastosowanie klauzuli wyboru prawa właściwego, należy jednak przypomnieć, że jest nieuczciwa, w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, taka klauzula, zawarta w ogólnych warunkach sprzedaży przedsiębiorcy, która nie była indywidualnie negocjowana i która wprowadza konsumenta w błąd, dając mu do zrozumienia, że jedynie prawo państwa członkowskiego siedziby tego przedsiębiorcy znajduje zastosowanie do umowy zawartej drogą elektroniczną, i nie informując go o tym, że korzysta on, na podstawie art. 6 ust. 2 wskazanego rozporządzenia, również z ochrony zapewnianej mu przez bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa, które znajdowałoby zastosowanie w braku tej klauzuli, czego zbadanie należy do sądu krajowego w świetle wszystkich istotnych okoliczności sprawy (wyrok z dnia 28 lipca 2016 r., Verein für Konsumenteninformation, C-191/15, EU:C:2016:612, pkt 71).

59 Powyższe rozważania nie ograniczają się do konkretnego sposobu zawierania umów, to znaczy w szczególności do formy elektronicznej, mają bowiem charakter ogólny. Powinny one doprowadzić sąd odsyłający do stwierdzenia nieuczciwego charakteru spornej klauzuli wyboru prawa, jeżeli opisane w poprzednim punkcie przesłanki są spełnione, czego zbadanie należy do tego sądu.

60 Z powyższego wynika, że na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że dotycząca zarządzania udziałem w spółce komandytowej klauzula umowy powierniczej, takiej jak umowy sporne w postępowaniu głównym, zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, która to klauzula nie była indywidualnie negocjowana i zgodnie z którą prawem właściwym jest prawo państwa członkowskiego siedziby spółki komandytowej, jest nieuczciwa w rozumieniu tego przepisu, jeśli wprowadza konsumenta w błąd, dając mu do zrozumienia, że jedynie prawo tego państwa członkowskiego znajduje zastosowanie do umowy, nie informując go o tym, że korzysta on, na podstawie art. 5 ust. 2 konwencji rzymskiej oraz art. 6 ust. 2 rozporządzenia Rzym I, również z ochrony zapewnianej mu przez bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa krajowego, które znajdowałoby zastosowanie w braku tej klauzuli.

W przedmiocie kosztów

61 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 1 ust. 2 lit. e) Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartej do podpisu w Rzymie dnia 19 czerwca 1980 r. i art. 1 ust. 2 lit. f) rozporządzenia (WE) nr 593/2008 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) należy interpretować w ten sposób, że z zakresów zastosowania tej konwencji i tego rozporządzenia nie są wyłączone zobowiązania umowne, takie jak sporne w postępowaniu głównym, mające swoje źródło w umowie powierniczej, której przedmiotem jest zarządzanie udziałem w spółce komandytowej.**

2) **Artykuł 5 ust. 4 lit. b) Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych i art. 6 ust. 4 lit. a) rozporządzenia nr 593/2008 należy interpretować w ten sposób, że nie podlega wyłączeniu przewidzianemu w tych przepisach umowa powiernicza, na mocy której usługi na rzecz konsumenta mają być świadczone na odległość w państwie miejsca zwykłego pobytu tego ostatniego, z terytorium innego państwa.**

3) **Artykuł 3 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że dotycząca zarządzania udziałem w spółce komandytowej klauzula umowy powierniczej, takiej jak umowy sporne w postępowaniu głównym, zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, która to klauzula nie była indywidualnie negocjowana i zgodnie z którą prawem właściwym jest prawo państwa członkowskiego siedziby spółki komandytowej, jest nieuczciwa w rozumieniu tego przepisu, jeśli wprowadza konsumenta w błąd, dając mu do zrozumienia, że jedynie prawo tego państwa członkowskiego znajduje zastosowanie do umowy, nie informując go o tym, że korzysta on, na podstawie art. 5 ust. 2 Konwencji o prawie właściwym dla zobowiązań umownych oraz art. 6 ust. 2 rozporządzenia nr 593/2008, również z ochrony zapewnianej mu przez bezwzględnie obowiązujące przepisy prawa krajowego, które znajdowałoby zastosowanie w braku tej klauzuli.**

Podpisy